

FÖRSVARET OCH GEOPOLITIKENS ÅTERKOMST

JOAKIM BERNDTSSON, ULF BJERELD OCH KARL YDÉN

Sammanfattning

Sverige har sedan några år lagt om försvarspolitiken radikalt utifrån en omvärdering av Rysslands intentioner och utveckling. Även globalt har konfliktperspektiv blivit mer framträdande, med försämrade relationer mellan USA och Kina som de mest avgörande. Geopolitikens återkomst paras med ett ökat fokus på det nationella och det territoriella. Dessa förändringar, inklusive återuppbyggnaden av totalförsvaret, påminner mer om situationen under det kalla kriget, jämfört med den period då Sverige hade ett uttalat fokus mot deltagande i relativt krigsliknande utlandsinsatser. Denna igenkänning kan tänkas forma befolkningens syn på och förtroende för försvaret. I detta kapitel undersöker vi förändringar i svensk Nato-opinion, förtroendet för försvaret och synen på försvarets uppgifter. Vi finner flera indikationer på ett stöd för nationellt och territoriellt försvar, samtidigt som vi ser ett något minskat stöd för internationella uppgifter.

I flera avseenden kan dagens säkerhetspolitiska läge sägas ha betydligt större likheter med 1980-talets än med läget under 2000-talets första år. Det kalla krigets slut sågs länge bekräfta liberalismens seger och med tiden skulle, enligt resonemanget, alla världens länder komma att utvecklas till demokratiska marknadsekonomier av mer eller mindre västerländskt snitt. Forna sovjetrepubliker, Ryssland, Kina, arabländer och asiatiska konfliktzoner – alla uppfattades, i sin takt, vara på väg mot detta sluttillstånd. Sedan några år är det allt färre som vidhåller denna uppfattning, och sedan Donald Trumps tillträde som amerikansk president har tonläget mellan USA och Europa förändrats, samtidigt som USA och Kina agerar strategiskt gentemot varandra i en kamp om globalt inflytande.

Den liberala internationella ordning som etablerades efter andra världskriget ifrågasätts och forskare har under senare år pekat på en rad förändringar i (och utanför) Europa när det gäller staters utrikes- och säkerhetspolitiska retorik och agerande. I många avseenden uppvisar dessa förändringar ett ökat inslag av maktrealistiska och geopolitiska karaktärsdrag, bland annat genom större fokus på staters territoriella integritet och säkerhet. För att förklara detta menar forskare bland annat att vi behöver ta hänsyn till såväl inrikes- som utrikespolitiska faktorer, samt att förklaringar till geopolitikens återkomst går att förstå som olika former av ”identitetskriser” bland många europeiska stater i perioden efter det kalla kriget. Sådana kriser uppstår när staters utrikes- och säkerhetspolitiska inriktning utmanas och förändras så att de inte längre passar med invanda självbilder och praktiker

(Guzzini, 2012). Då uppstår en sorts ontologisk eller subjektiv osäkerhet som påverkar både grupper och staters upplevelser av otrygghet respektive hotbilder (Kinnvall m fl, 2018). För svenskt vidkommande påverkar främst Ryssland, vars tidigare självbild som supermakt förändrats radikalt efter Sovjetunionens sammanbrott, i detta avseende. Överlag känner svenskarna viss oro för framtiden, men oron har inte ökat de senaste åren. Av de tillfrågade anger 77 procent att de är ganska eller mycket oroade för terrorism, vilket innebär en svag nedgång från 80 procent år 2015. Oron för militära konflikter har minskat från 80 procent 2015 till 65 procent i 2018 års mätning. Även oron för utvecklingen i Ryssland har minskat något, från 76 procent år 2015 till 68 procent 2017.

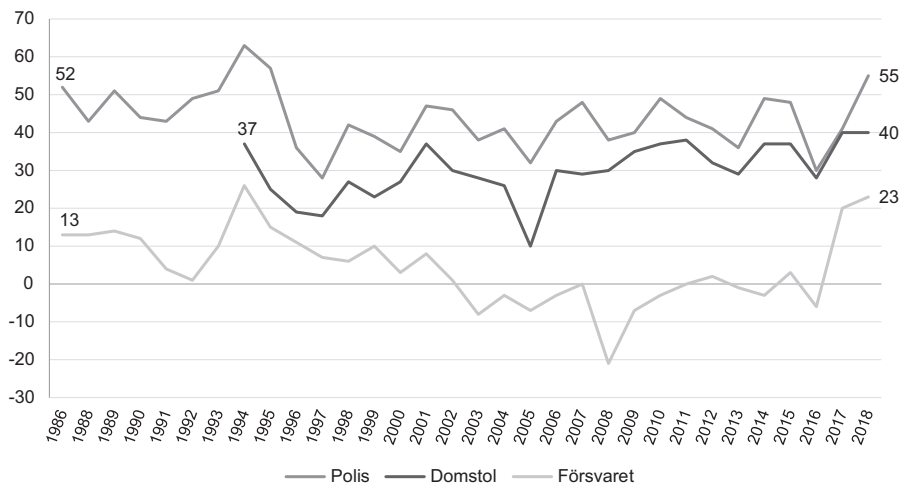
Geopolitikens återkomst kan förstås som ett sätt att hantera osäkerhet genom att återvända till bekanta och välkända idéer om säkerhet, trygghet och nationell identitet. 2018 års nationella SOM-undersökning visar i flera avseenden på opinionsyttringar kring försvars- och säkerhetspolitik som synts i flera år. När försvarspolitiken ånyo betonar svenskt territorium och bejakar ett starkare militärt försvar har den närmat sig de åsikter som funnits i opinionen. Schiff (2009) framhåller medborgarnas åsikter om försvaret som centrala för fungerande civil-militära relationer eftersom legitimiteten hos både den politiska ledningen och hos försvaret ytterst bygger på befolkningens förtroende och stöd.

Vi skall i detta kapitel redovisa svenskarnas syn på ett antal försvars- och säkerhetspolitiska frågor, där vi menar att mönster av denna geopolitikens återkomst och en betoning av det nationella kan skönjas. Svenskarna är överlag positiva till försvaret men det finns en del parti- respektive åldersmässiga skillnader och även skillnader mellan hur män respektive kvinnor svarar på frågor kring försvaret, synen på ett svenskt Natomedlemskap mm.

Förtroendet för försvaret fortsätter att öka

I 2017 års nationella SOM-undersökning noterades en markant ökning i förtroendet för försvaret (Berndtsson m fl, 2018). Som framgår av figur 1 nedan ser vi en ökning även under 2018, även om ökningen är klart mindre än föregående år. I 2018 års nationella SOM-undersökning kan förtroendet för försvaret sägas avspejla en bredare trend med stigande förtroende för flera samhällsinstitutioner. I 2018 års undersökning noterar polisen en kraftig uppgång, och förtroendet för försvaret respektive polisen fortsätter att uppvisa liknande långtidstrender i upp- respektive nedgångar (Ydén & Berndtsson, 2012). Även denna gång avråder vi från att uttolka förtroendet för försvaret som ett resultat endast av "egentliga" försvarsfaktorer. Förtroendet för försvaret formas av en rad faktorer som samverkar med varandra i en komplex process, och det samvarierar inte sällan med förtroendet för andra samhällsinstitutioner, vilket i SOM-undersökningarna tenderar att öka generellt de år som utgör valår.

Figur 1 Förtroende för försvaret, polisen och domstolarna, 1986–2018 (balansmått)

Kommentar: Frågan löd 'Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner sköter sitt arbete?'. Svartalternativen var 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende' samt 'Mycket litet förtroende'. Resultaten redovisar förtroendebalansen som avser andelen som anser att de har mycket eller ganska mycket förtroende minus andelen som anser att de har ganska eller mycket litet förtroende. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2018.

Det bör också framhållas att förtroendemåttet är komplext i sig. Förtroendet påverkas av hur viktig eller oviktig de svarande uppfattar att en institution är, av om de svarande har personlig erfarenhet av den samt av hur väl institutionen uppfattas fungera. I det uttryckta förtroendet blandas således värdering av betydelse med utvärdering av funktion. Ett "ganska litet förtroende" kan tolkas som att en institution inte alls uppfattas som viktig men ändå anses fungera någorlunda, men det går också att tolka som att institutionen uppfattas som mycket viktig men inte alls fungerar. I 2017 års nationella SOM-undersökning framgick att en stor andel av svenskarna ansåg det viktigt att Sverige har ett starkt militärt försvar, och att denna åsikt i regel sammanhänger med ett större uttryckt förtroende för försvaret (Berndtsson m fl, 2018).

Försvarets förtroendebalans (andelen med stort förtroende minus andelen med litet förtroende) ligger 2018 på +23 (en liten ökning från +20 år 2017), vilket följer en bredare trend av ökat förtroende för myndigheter som exempelvis polisen (+55) och domstolarna (+40). Det är intressant att notera att skillnaden i förtroende hos män respektive kvinnor är relativt liten (förtroendebalans +22 respektive +24). Uppfattningar i frågor om försvar och säkerhet tenderar annars att skilja mellan

män och kvinnor (se t ex Ydén & Berndtsson, 2013). Större skillnader i förtroende finner vi mellan olika åldersgrupper och mellan de politiska partiernas sympatisörer. Unga och medelålders personer (i åldersgrupperna 16–29 år respektive 30–49 år) uppger ett högre förtroende för försvaret än äldre personer (50–64 samt 65–85 år).

Störst förtroende för försvaret uppger sympatisörer till Miljöpartiet. Hela 48 procent av dessa uppger mycket eller ganska stort förtroende för försvaret, och bara 4 procent uppger sig ha mycket eller ganska litet förtroende (se tabell 1 nedan). Detta innebär +44 i förtroendebalans (en uppgång från +25 år 2017). Näst störst förtroende uppger sympatisörer till Liberalerna (förtroendebalans +37), följt av sympatisörer till Centern (+36) respektive Socialdemokraterna (+31), vilka alla även de noterar ökning i förhållande till 2017 års noteringar. Bland sympatisörer till Moderaterna (förtroendebalans +25) och Kristdemokraterna (förtroendebalans +21) finns lika stor andel – 16 procent – med ganska eller mycket litet förtroende för försvaret som bland Vänsterpartiets sympatisörer (förtroendebalans +13). I särklass minst förtroende för försvaret uppger Sverigedemokraternas sympatisörer – dessa är de enda som noterar en negativ förtroendebalans (–5) och tillsammans med Kristdemokratiska sympatisörer de enda vars förtroende minskade mellan 2017 och 2018.

Som tidigare år blev det vanligaste svaret ”varken stort eller litet förtroende” och i 2018 års undersökning svarade 43 procent så. I SOM-sammanhang uppfattas svar av typen ”varken/eller” och ”ingen uppfattning” som en möjlig indikator på bristande intresse alternativt okunskap hos de svarande, och det kan noteras att frågor om försvaret generellt noterat markant större andelar ”varken/eller”-svar än då svenskarna svarar på frågor om till exempel sjukvård eller polis. I den utsträckning försvaret nu uppfattas som en viktigare verksamhet på grund av ett nytt säkerhetspolitiskt tonläge i Nordeuropa så har detta uppenbarligen inte påverkat andelen ”varken/eller”-svar.

I den nationella SOM-undersökningen 2018 mäts också förtroendet för officerare som yrkeskategori. Här ser vi dock inte samma förändring över tid som när det gäller förtroendet för försvaret som samhällsinstitution. I 2014 års mätning angav 37 procent ganska eller mycket stort förtroende; för 2018 är denna siffra 38 procent. Den största andelen (49 procent år 2014 och 52 procent år 2018) utgörs av dem som uppger varken stort eller litet förtroende.

Sammantaget ser vi över tid ett mönster där befolkningens förtroende för försvaret tydligt minskar från mitten av 1990-talet för att från 2016 åter tydligt öka. Det finns flera tänkbara förklaringar till den senaste tidens utveckling, där vi menar att en återgång till välkända, etablerade positioner och uppgifter bör ingå i analysen. Försvarets lägsta förtroendenoteringar noteras under de år som försvarspolitiken inriktades mot ett litet, internationellt inriktat yrkesförsvar, verksamt i för det moderna Sverige ovanligt våldsamma sammanhang.

Tabell 1 Förtroende för försvaret i olika samhällsgrupper, 2018 (procent, balansmått)

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Summa procent	Antal svarande	Balansmått
Samtliga	10	30	43	12	5	100	1701	+23
<i>Kön</i>								
Kvinna	10	29	46	11	4	100	855	+24
Man	9	32	40	13	6	100	840	+22
<i>Ålder</i>								
16-29 år	17	28	36	12	7	100	265	+26
30-49 år	12	33	40	10	5	100	473	+30
50-64 år	6	30	46	12	6	100	412	+18
65-85 år	7	29	45	14	5	100	551	+17
<i>Partisympati</i>								
Vänsterpartiet	7	22	55	11	5	100	148	+13
Socialdemokraterna	12	33	41	10	4	100	459	+31
Centerpartiet	10	38	40	9	3	100	165	+36
Liberalerna	9	40	39	6	6	100	108	+37
Moderaterna	9	32	43	11	5	100	266	+25
Kristdemokraterna	10	28	45	12	5	100	105	+21
Miljöpartiet	10	38	48	3	1	100	67	+44
Sverigedemokraterna	7	22	37	24	10	100	199	-5

Kommentar: Frågan löd 'Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner sköter sitt arbete?'. Svarsalternativen framgår av tabellen. Resultaten redovisar förtroendebalansen som avser andelen som anser att de har mycket eller ganska mycket förtroende minus andelen som anser att de har ganska eller mycket litet förtroende. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Resultat inom parentes bygger på svarstal under 50 personer.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Trots beskrivning av goda intentioner i det dåvarande utrikesminister Carl Bildt kallade "fredsoperationen i Afghanistan", förefaller Sveriges deltagande i den med tiden allt mer våldsamma internationella ISAF-insatsen (International Security Assistance Force) inte ha åtnjutit ett oreserverat stöd i den svenska befolkningen (Ydén & Berndtsson, 2013). Sedan Peter Hultqvist tillträdde som försvarsminister 2014 har den försvarspolitiska inriktningen väsentligen inneburit en återgång till något igenkänningsbart och bekant: fokus på territoriellt försvar, återaktivering av värnplikt respektive totalförsvarsplanering samt ökade satsningar på försvaret.

Försvarets uppgifter och försvarsutgifterna

I perioden under det kalla kriget fanns ett tydligt fokus på nationellt (territoriellt) försvar, något som förändrades i och med Berlinmurens fall och Sovjetunionens

upplösning. Under 1990-talet nedmonterades stora delar av det territoriella försvaret, och försvars- och säkerhetspolitiken fokuserade snarare på internationellt säkerhetsarbete och insatser i FN:s eller Natos regi. Under senare år, och inte minst som en reaktion på vad som uppfattas vara ett ökat hot från Ryssland, har det militära försvaret åter hamnat i fokus. Det har även i den politiska debatten blivit tydligt att det territoriella försvaret blivit allt mer centralt, och även om Sverige fortsätter att delta i internationella insatser ägnas dessa inte samma mediala uppmärksamhet som för några år sedan. En könsneutral värnplikt har införts med start 2018 och det pågår en återuppbyggnad av det svenska totalförsvaret och förmågan till civil-militär samverkan i händelse av kris eller krig. Här ingår också idén om större beredskap hos civilbefolkningen, något som blev tydligt när Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i maj 2018 distribuerade broschyren ”Om krisen eller kriget kommer” till 4,8 miljoner svenska hushåll. Har dessa förändringar påverkat vilka uppgifter för försvaret som svenskarna uppfattar som viktiga? I tabell 1 redovisas inställningen till olika föreslagna uppgifter för försvaret.

Tabell 2 Inställning till försvarets uppgifter, 2011, 2015 och 2018 (procent, balansmätt)

	Mycket viktig	Ganska viktig	Inte särskilt viktig	Inte alls viktig	Ingen uppfattning	Summa	Antal svar	Balansmätt		
								2011	2015	2018
Försvara Sveriges gränser mot hot från andra länder	64	23	5	2	6	100	1 700	+62	+84	+80
Skydda centrala samhällsfunktioner mot terrorangrepp	76	17	1	1	5	100	1 699	+84	+96	+91
Genomföra operationer för att avsätta ledare i diktaturer	10	18	22	29	20	100	1 681	-23	-25	-24
Hindra andra länders ledare från att använda våld mot protesterande medborgare	21	33	16	14	16	100	1 682	+35	+22	+24
Delta i fredsbevarande operationer i FN:s regi	34	42	10	3	11	100	1 687	+57	+78	+63
Delta i humanitära hjälpinsatser i andra länder	44	41	6	2	7	100	1 690	+76	+86	+77
Bistå civila myndigheter vid krisituationer i Sverige	64	25	3	0	8	100	1 691	+81	+92	+86

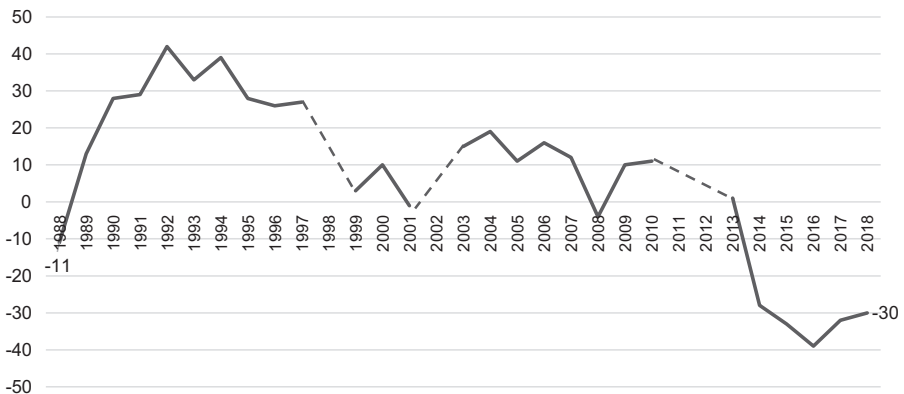
Kommentar: Frågan löd 'Det har diskuterats vilka uppgifter den svenska försvarsmakten ska ha i framtiden. Hur viktiga anser du att nedanstående uppgifter är?'. Svartalternativen var 'Mycket viktigt', 'Ganska viktigt', 'Inte särskilt viktigt', 'Inte alls viktigt' samt 'Ingen uppfattning'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Balansmättet avser andelen som anser att de har mycket eller ganska mycket förtroende minus andelen som anser att de har ganska eller mycket litet förtroende. I tabellen anges förtroendebalansen för 2011, 2015 och 2018.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011, 2015 och 2018.

Som framgår av tabell 2 finns ett starkt stöd för uppgifter som handlar om det militära försvaret av svenskt territorium samt för att använda försvaret till skydda samhället mot terrorangrepp och bistå civila myndigheter vid krissituationer. När det gäller skyddet av territoriet kan vi också se (genom att jämföra balansmåtten för 2011, 2015 och 2018) hur detta ökar i betydelse över tid, samtidigt som internationellt fokuserade uppgifter – som att delta i fredsbevarande operationer i FN:s regi – har minskat i betydelse under senare år.

Synen på försvarets kostnader har undersökts i de nationella SOM-undersökningarna sedan 1988. Opinionsen har växlat men i regel varit övervägande positiv till förslaget att 'minska försvarsutgifterna' (figur 2). Tydligast var detta under perioden efter Sovjetunionens respektive Warszawapaktens upplösning, då förslaget att skära i försvarsbudgeten fick stöd av mellan 50 och 70 procent av svenskarna (opinionsbalansen, alltså andelen positiva till förslaget minus andelen negativa, noterades till +42 i 1992 års undersökning). Under inledningen av 2000-talet var stödet svagare, men under flera år var andelen positiva till förslaget större än andelen negativa. Mellan 2013 och 2014 försvagades stödet för förslaget "minska försvarsutgifterna" från 33 till 18 procent, samtidigt som andelen negativa ökade från 31 till 46 procent. Opinionsbalansen förändrades således radikalt på ett år – från +2 till -28. I 2018 års mätning är förtroendebalansen -30, vilket indikerar en fortsatt ovilja bland svenskarna att minska försvarsutgifterna.

Figur 2 Inställning till att minska försvarsutgifterna, 1988–2018 (balansmätt)

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande politiska förslag? Minska försvarsutgifterna'. Svartalternativen var 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag', samt 'Mycket dåligt förslag'. Bra förslag avser dem som svara mycket respektive ganska bra förslag, medan dåligt förslag avser dem som svara mycket respektive ganska dåligt förslag. Streckad linje innebär att frågan inte ställdes det året.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1988–2018.

Sammantaget kan vi säga att förändringar i opinionen till del stödjer idén om en ökad betydelse för försvaret samt den återgång mot ”traditionella” (nationellt fokuserade) uppgifter som vi sett under senare år. Vi övergår nu till frågan om ett svenskt Nato-medlemskap.

Inställningen till ett svenskt Nato-medlemskap

SOM-institutet har undersökt svenska folkets inställning till Nato-medlemskap varje år sedan 1994. Fram till och med år 2012 var opinionen i frågan stabil – andelen som ansåg att Sverige inte skulle söka medlemskap i Nato var två till tre gånger så stor som andelen som ansåg att Sverige borde ansöka om medlemskap. År 2013 förändrades opinionen. Nato-motståndet minskade och andelen som ansåg att Sverige borde ansöka om Nato-medlemskap ökade. År 2015 var Nato-anhängarna för första gången något fler än Nato-motståndarna. Året därpå bröts trenden igen och Nato-motståndet ökade något. Hur har då Nato-opinionen förändrats under det senaste året? Det är osäkert hur geopolitikens återkomst och ett starkare fokus på det nationella skulle påverka Nato-opinionen. Å ena sidan skulle ett svenskt Nato-medlemskap kunna betraktas som en möjlighet för Sverige att få internationell hjälp om det egna territoriet hotas. Å andra sidan kan ett Nato-medlemskap uppfattas som att Sverige avsäger sig en del av sin nationella suveränitet och att medlemskapet snarare ökar eller minskar risken att Sverige mot sin vilja skulle dras in i militära konflikter. Tabell 3 redovisar svenska folkets inställning till Nato-medlemskap 1994–2018.

Resultaten i tabell 3 visar att opinionsläget i Nato-frågan inte har förändrats sedan 2017. Nato-motståndarna är något fler än Nato-anhängarna, men skillnaden är mycket liten. Andelen som anser att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato uppgår 2018 till 29 procent, vilket är en lika stor andel som 2017. Andelen som anser att det är ett dåligt förslag uppgår till 33 procent, en ökning med en procentenhet sedan 2017. Andelen som anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag uppgår till 38 procent, motsvarande andel uppgick till 39 procent 2017.

Kvinnor är, liksom tidigare, mindre positivt inställda till ett svenskt Nato-medlemskap än vad män är. Bland kvinnor anser 22 procent att det är ett bra förslag att Sverige ansöker om Nato-medlemskap, medan 35 procent anser att det är ett dåligt förslag. Bland män anser 33 procent att det är ett bra förslag, och en lika stor andel anser att det är ett dåligt förslag. Andelen kvinnor som anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag uppgår till 43 procent, medan motsvarande andel bland männen uppgår till 33 procent. Åsiktsskillnader mellan olika åldersgrupper är mycket små.

Tabell 3 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap, 1994–2018 (procent, opinionsbalans)

År	Ganska bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra/dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa	Antal svar	Opinionsbalans	Andel positiva
1994	5	10	37	24	24	100	1 607	-33	15
1995	7	11	36	18	28	100	1 687	-28	18
1996	6	14	35	20	25	100	1 609	-25	20
1997	8	15	39	17	21	100	1 589	-15	23
1998	9	13	35	18	25	100	1 636	-21	22
1999	8	11	34	23	24	100	1 537	-28	19
2000	9	15	31	19	26	100	1 565	-21	24
2001	9	13	29	19	30	100	1 596	-27	22
2002	8	14	37	20	21	100	1 631	-19	22
2003	8	14	34	20	24	100	1 681	-22	22
2004	6	14	33	21	26	100	1 664	-27	20
2005	9	13	32	21	25	100	1 612	-24	22
2006	7	15	32	22	24	100	1 522	-24	22
2007	5	14	36	22	23	100	1 562	-26	19
2008	8	16	34	20	22	100	1 522	-18	24
2009	9	13	37	18	23	100	1 503	-19	22
2010	6	12	35	22	25	100	1 539	-29	18
2011	5	14	37	20	24	100	1 460	-25	19
2012	6	12	38	19	25	100	1 445	-26	18
2013	12	17	37	15	19	100	1 557	-5	29
2014	13	18	32	16	21	100	1 634	-6	31
2015	17	21	31	12	19	100	1 481	+7	38
2016	14	19	35	14	18	100	2 980	+1	33
2017	13	16	39	16	16	100	1 693	-3	32
2018	10	19	38	14	19	100	1 697	-4	29

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Sverige bör söka medlemskap i Nato.' Opinionsbalansen visar andelen som tycker att det är ett mycket eller ganska bra förslag minus andelen som tycker att det är ett ganska eller mycket dåligt förslag. Värdena kan därmed variera mellan +100 (alla tycker att det är ett bra förslag) och -100 (alla tycker att det är ett dåligt förslag). Positiva värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett bra förslag, medan negativa värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett dåligt förslag. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1994–2018.

Hur överensstämmer då de politiska partiernas ställningstaganden med de egna sympatisörernas? Tabell 4 visar den svenska Nato-opinionen efter partisynpati under åren 2007–2018.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap 2007–2018, efter partisympati. Andel som anser att förslaget är mycket bra eller ganska bra (procent)

Parti-sympati	Undersökningsår											
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
V	8	8	7	6	11	1	6	12	8	9	10	6
S	13	14	14	9	11	12	20	22	22	20	16	17
C	20	16	14	18	16	21	28	34	52	35	29	31
L	29	35	35	24	30	25	41	50	57	51	36	44
M	31	41	35	28	31	29	43	47	60	49	50	46
KD	30	38	25	20	13	22	42	46	54	49	32	43
MP	7	10	10	8	11	4	16	13	16	13	15	14
SD	23	46	37	22	13	19	42	38	49	45	44	40

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Sverige bör söka medlemskap i Nato.' Tabellen redovisar andelen svarande som svarat 'Mycket bra' eller 'Ganska bra'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007–2018.

Resultaten visar att Nato-opinionen fortfarande följer blockpolitiken. Nato-motståndet är störst bland sympatisörer till Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Socialdemokraterna (tabell 4). Nato-motståndet är lägst bland sympatisörer till Moderaterna, Liberalerna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna. Bland Centerpartiets sympatisörer är Nato-anhängarna något fler än Nato-motståndarna – 31 mot 27 procent. Det är också i Centerpartiet som de flesta osäkra sympatisörerna återfinns, 42 procent anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato. Sverigedemokraterna är det enda parti där det råder diskrepans mellan partilinjen och sympatisörerna. Sverigedemokraterna är motståndare till svenskt Nato-medlemskap. Av partiets sympatisörer anser 40 procent att Sverige bör söka medlemskap i Nato, medan endast 22 procent anser att Sverige inte bör söka medlemskap. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att när datamängden bryts ner på enskilda partier blir antalet svars personer ibland mycket litet, i synnerhet för de mindre partierna.

I 2018 års nationella SOM-undersökning ställs också frågan om inställning till förslaget 'Sverige bör bibehålla den militära alliansfriheten'. Av dem som uttrycker en uppfattning i frågan anser 63 procent att det är ett bra förslag, medan endast 13 procent anser att det är ett dåligt förslag. Därutöver svarade 24 procent att det är ett varken bra eller dåligt förslag. Svarsfördelningen är ungefär densamma som när frågan ställdes i 2017 års undersökning. När frågan ställdes för första gången i mitten av 1990-talet uppgick andelen som ville bibehålla alliansfriheten till som

högst 70 procent. Stödet för Sveriges militära alliansfrihet framstår således, trots det utvecklade samarbetet med Nato, som ganska konstant under de senaste 25 åren.

Hur hänger det starka stödet för en fortsatt militär alliansfrihet ihop med att opinionsläget i frågan om ett svenskt Nato-medlemskap är så jämnt? Kan det vara så att många svarspersoner inte uppfattar ett Nato-medlemskap som oförenligt med en militär alliansfrihet? I 2018 års undersökning anser 33 procent av dem som tycker att det är ett bra förslag att Sverige går med i Nato också att Sverige bör bibehålla sin militära alliansfrihet. Av dem som anser att Sverige bör bibehålla sin militära alliansfrihet anser 18 procent att Sverige bör söka medlemskap i Nato. Detta är en paradoxal position då ett medlemskap i den militära Nato-alliansen per definition är oförenligt med militär alliansfrihet. Troligen hänger resultaten samman med att politiska beslut fört Sverige närmare Nato samtidigt som regeringen fortsatt argumenterat för militär alliansfrihet (Ydén m fl, 2019).

Hur hänger då inställningen till svenskt Nato-medlemskap ihop med förtroendet för försvaret? Det skulle kunna vara så att ett svagt förtroende för försvaret hänger samman med ett starkt stöd för ett svenskt Nato-medlemskap. Om försvaret inte uppfattas som trovärdigt i sin uppgift att värna Sveriges säkerhet vore det inte orimligt att i stället försöka värna Sveriges säkerhet tillsammans med andra, till exempel Nato. Men istället visar resultaten på ett positivt samband mellan förtroende för försvaret och vilja att Sverige ska söka medlemskap i Nato. Av dem som hyser ett mycket stort förtroende för försvaret anser 34 procent att det är ett bra förslag att Sverige ska söka medlemskap i Nato, medan motsvarande andel bland dem som hyser ett mycket litet förtroende för försvaret uppgår till 24 procent. På motsvarande sätt anser 26 procent av dem som hyser ett mycket stort förtroende för försvaret att det är ett dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato, medan motsvarande andel bland dem som hyser ett mycket litet förtroende för försvaret uppgår till 39 procent. *Ett starkt förtroende för försvaret hänger således samman med en positiv inställning till ett svenskt Nato-medlemskap.* Resultatet avspeglar sannolikt ett samband mellan en positiv inställning till det svenska försvaret överhuvudtaget och att Sverige ska delta i internationella militära samarbeten med andra stater. De som förespråkar en bibehållen militär alliansfrihet är i stället mer skeptiskt inställda till det svenska försvaret och är också mer avvaktande till att Sverige samverkar militärt med andra stater.

Slutord

I den svenska försvars- och säkerhetspolitiska opinionen finns flera indikationer på ett stöd för ett ökat fokus på nationellt och territoriellt försvar, samtidigt som vi ser ett något minskat stöd för internationella uppgifter. Förtroendet för försvaret fortsätter att växa i en tid av återgång till mer traditionella uppgifter och ett fortsatt politiskt fokus på säkerheten i Sveriges närområde. När det gäller frågan om ett svenskt Nato-medlemskap har opinionen förändrats något under senare år, men

det finns idag ingen tydlig opinion vare sig för eller emot Nato. Som påpekas ovan finns det också ett stabilt stöd för den militära alliansfriheten över tid; den senaste tidens förändringar i svensk försvars- och säkerhetspolitik har inte förändrat detta. Sammantaget kan vi konstatera att det finns visst fog för att hävda att geopolitikens återkomst i Europa också fått genomslag i den svenska opinionen, även om bilden inte är entydig. Det verkar dock tydligt att de senaste årens försvars- och säkerhetspolitiska förändringar (som ökade resurser, fokus på nationellt försvar, återaktivering av värnplikt och totalförsvarsplanering för kris och krig) stämmer väl överens med svenskarnas bild av vad försvaret bör användas till och hur det bör organiseras. Det är rimligt att tänka sig att flera av dessa förändringar uppfattas som en sorts återgång till något bekant och igenkänningsbart, vilket visar sig i ett relativt starkt stöd för centrala delar av Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska inriktning.

Referenser

- Berndtsson, Joakim, Bjereld, Ulf & Ydén, Karl (2018). Ny gryning för försvaret? Svensk försvarspolitik i opinionsmässig medvind. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarsson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Berndtsson, Joakim, Bjereld, Ulf & Ydén, Karl (2017). Tillbaka till framtiden? Svenskarnas syn på försvaret, värnplikten och Nato. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarsson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Kinnvall, Catarina., Manners, Ian & Mitzen, Jennifer (2018). Introduction to 2018 special issue of European Security: Ontological (in)security in the European Union. *European Security* 27(3), 249–265.
- Guzzini, Stefano (2012). *The Return of Geopolitics in Europe? Social Mechanisms and Foreign Policy Identity Crises*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schiff, Rebecca (2009). *The Military and Domestic Politics: a Concordance Theory of Civil-military Relations*. London/New York: Routledge.
- Ydén, Karl, Berndtsson, Joakim & Petersson, Magnus (2019). Sweden and the issue of NATO membership: exploring a public opinion paradox. *Defence Studies* 19(1), 1–18.
- Ydén, Karl & Berndtsson, Joakim (2012). När kriget kommit – svenskarna och den nya försvarspolitik. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Ydén, Karl & Berndtsson, Joakim (2013). Efter Afghanistan? Försvaret, kriget och svenskarna. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Vägskalet*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.